

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA ÍTELETEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY 2. CIKKE: AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG

A) Anguelova kontra Bulgária¹

Az ügy körülményei. A kérelmező Assya Anguelova bolgár állampolgár, az ügy 17 éves fiának halálával kapcsolatos, amely a fiú rendőri őrizetbe vétele során következett be, amikor lopás kísérlete miatt letartóztatták. A fiatalkorú Zabcsekov 1996. január 28-án családjával és baráti körben szórakozott, jó hangulatban vált el társaitól. Nem sokkal éjfél után a parkoló autók körül sétálgató Zabcsekovot lopáson érték tetten a közelben lakók, és egy szolgálaton kívüli őrmestert értesítettek, aki üldözőbe vette az elkövetőt. A rendőr állítása szerint az üldözött elesett és arccal a földre zuhant. Ezt követően Zabcsekovot letartóztatták. A zárkában egyre rosszabbul érezte magát, kórházba szállították, ahol az orvos hajnali öt óra körül a halál tényét állapította meg.

A halál okának kivizsgálására büntetőeljárást indítottak. A boncolás azt mutatta ki, hogy Zabcsekov halála előtt négy-hat órával koponyatörést szenvedett, s ebbe a sérülésbe halt bele. Egy másik, nem tényleges vizsgálatokon alapuló orvosi jelentés szerint azonban a sérüléseknek legalább 10 órával a halál előtt kellett keletkezniük. Ez utóbbi jelentés alapján a nyomozást lezárták, arra hivatkozva, hogy nincs összefüggés a rendőrség magatartása és Zabcsekov halála között.

A kérelmező állítása szerint fia a rendőrök általi bántalmazás miatt halt meg, a rendőrség elmulasztott megfelelő orvosi segítséget biztosítani számára, valamint a hatóságok nem végeztek alapos nyomozást az ügyben. Fia letartóztatásának törvényességét is vitatta, továbbá nem biztosítottak számára hatékony jogorvoslatot, és állítása szerint roma származására tekintettel hátrányos megkülönböztetésben részesítették.

*A határozat.*² A bíróság az egyezmény több pontját vette górcső alá. Az egyezmény 2. cikkével (élethez való jog) kapcsolatban megállapította, hogy Zabcsekov néhány órás rendőrségi fogva tartását követően halt meg, és a törvényszéki orvos szerint sérüléseit legnagyobb valószínűség szerint a halálát megelőzően 4-6 órával, vagyis a fogva tartás alatt szerezte. A bíróság a második törvényszéki orvosi jelentés állításait megkérdőjelezte, mivel számos egyéb sérülést is találtak az áldozat testén. A bíróság arra a következtetésre jutott, miszerint az áldozat sérüléseit nem szerezhette úgy, hogy a földre esve beütötte a fejét a járdába.

Az időben nyújtott orvosi segítség állítólagos elmulasztása kapcsán azt állapította meg a bíróság, hogy a rendőrség valóban nem biztosított megfelelő orvosi ellátást az áldozat számára, és ez döntően hozzájárult a halál bekövetkeztéhez. Ahelyett ugyanis, hogy a rendőrök mentőt hívtak volna, további rendőröket értesítettek, akik letartóztatták Zabcsekovot. Mindezekre figyelemmel a bíróság a 2. cikk (1) bekezdésének megsértését állapította meg.

A nyomozás hiányának vizsgálata során több agályt fogalmazott meg a bíróság, így például azt, hogy a hatóság nem rögzített morfológiai adatokat, vagy hogy a rendőröktől nem kértek magyarázatot a letartóztatásról szóló nyilvántartás meghamisítására. Mindezek alapján úgy találta a bíróság, hogy a nyomozás nem volt objektív és alapos, ez pedig döntően akadályozta, hogy fény derüljön a halál valódi okára és az annak bekövetkezéséért felelősök személyére.

Az egyezmény 3. cikke (a kínzás tilalma) kapcsán a bíróság megállapította, hogy a kormány nem adott valószínű magyarázatot arra, hogyan keletkeztek a sérülések az áldozat testén, és mivel ezek embertelen bánásmódra utaltak, egyhangúlag kimondta a 3. cikk megsértését. Ugyancsak vizsgálta a bíróság az egyezmény 5. cikkében foglaltak (a szabadsághoz és biztonságához való jog) be nem tartását, és arra jutott, hogy a letartóztatás írásbeli elrendelésének és a letartóztatásról szóló megfelelő nyilvántartásnak a hiánya elegendő okot ad az egyezmény 5. cikkében foglalt követelmények megsértésének megállapítására.

A bíróság csak a hátrányos megkülönböztetés tilalmáról szóló 14. cikk előírásai vonatkozásában találta megalapozatlannak a kérelmet, mivel a beadványt tevő nem támasztotta alá alapos érvekkel azt, hogy fiát roma származása miatt érte hátrányos megkülönböztetés az eljárás során.

Kommentár. Az ügy kuriózuma, hogy a bíróság egyidejűleg marasztalta el Bulgáriát az egyezmény 2., 3. és 5. cikkének megsértése miatt, ami arra hívja fel a figyelmet, hogy a rendszerváltást követően az Európai Tanács tagjává váló némely tagállamban korántsem ideális az emberi jogok helyzete.

B) Isajeva, Jusupova és Bazajeva kontra Oroszország³

Az ügy körülményei. A három kérelmező 1999 októberében, amikor nagyon intenzív volt a harci tevékenység

Csecsenföldön, egy nehéz járművekből álló konvoj egyik gépkocsijának utasaként megpróbált Groznij városából Ingusföldre utazni. Az orosz hadsereg alakulatai Csecsenföld és Ingusföld között lezárták az utat. Néhány óras várakozás után jelezték, hogy nem lehet átmenni a határon, ezért a konvoj visszafordult Groznij irányába. Nem sokkal ezt követően két orosz katonai légi jármű bombákat dobott a konvojra. Az első kérelmezőt és rokonait szállító jármű megállt, az autóban utazó kérelmező két gyermeke és menyé az első között vesztették életüket a bombatámadás következtében. Az első kérelmező megsebesült és öntudatát veszítette. A helyi kórházban kezelték, majd hazaengedték. A második kérelmező szintén megsérült a támadásban, és tanúja volt az első kérelmező rokonai halálának. A harmadik kérelmező egy másik járművel közlekedett. A támadást követően látta, hogy sok halott és súlyos sebesült van a helyszínen. Férjével és egy barátjával segített a sebesültek kórházba szállításában. Fontos körülmény, hogy a kérelmezők videofelvételeket készítettek a helyszínről, melyek tanúsága szerint csak civilek voltak az áldozatok között.

A kormány állítása szerint a konvoj egyik Kamaz típusú járművéről két repülőgépet támadtak meg nagy tűzerejű ütegek, ezt követően a pilóták parancsot kaptak a támadásra, rakétákat lőttek ki, megsemmisítve a teherautót és más járműveket is. Az egyik ilyen járművön a Vörös kereszt jele volt látható, a kormány állítása szerint azonban az nem volt megfelelően felismerhető. Az orosz kormány két vörös kereszties tisztségviselő halála mellett nyolc másik polgári lakos, köztük az első kérelmező három rokona haláláról számolt be. A Nemzetközi Vörös kereszt szerint járművükön egyértelműen felismerhető volt a nemzetközi jelzés. A támadásnak 25 halálos áldozata és 70 sebesültje volt. 2000 májusában bírósági eljárás indult, melynek során helyszíni vizsgálatot is folytattak, illetve orvosi dokumentumokat és tanúvallomásokat szereztek be. A kormány állítása szerint azonban a legközelebbi hozzátartozók tiltakozása akadályozta az áldozatok maradványainak törvényszéki vizsgálatát. 2001 szeptemberében lezárták a két pilóta cselekményének vizsgálatát, miután arra a megállapításra jutottak, hogy parancsot kaptak a támadásra, és nem láthatták előre, hogy ez polgári áldozatokkal jár. A kérelmezők állítása szerint viszont minden erőfeszítésük ellenére sem tudták elérni, hogy az állami szervek alaposan kivizsgálják az eseményeket.

*A határozat.*⁴ A kérdéses ügyben és még másik két, hasonló tárgyú beadvány esetében (Kasijev és Akajeva kontra Oroszország, valamint Isajeva kontra Oroszország) 2002. december 19-én hozott elfogadhatósági határozatot az Emberi Jogok Európai Bírósága. Az ügy érdekessége, hogy egyszerre három, a csecsen háború-

val kapcsolatos, háborús bűncselekményekkel összefüggő jogesetet tárgyal a bíróság, és mindhárom esetben elfogadhatónak nyilvánította az áldozatok beadványát. Természetesen még hónapoknak vagy éveknek kell eltelniük, amíg a végső határozat megszületik. Várható azonban, hogy a következő időszakban az orosz államnak a csecsen háborúban tanúsított, sokat vitatott harci cselekményeivel kapcsolatban több ítéletben kell számot adnia magatartásáról.

AZ EGYEZMÉNY 3. CIKKE: A KÍNZÁS ÉS MEGALÁZÓ BÁNÁSMÓD TILALMA

A) E. és társai kontra Egyesült Királyság⁵

Az ügy körülményei. A kérelmezők, három nővér és két fiútestvérük, 1960 és 1965 között születtek. 1977-ben egyikük azt állította, hogy édesanyjuk élettársa, W. H. megkísérelte megerőszakolni. W. H.-t bűnösnek találták és két év börtönbüntetésre ítélték. Mielőtt azonban a büntetés letelt volna, feltételes szabadlábra bocsátották, azzal, hogy szakítsa meg a családdal való együttélést, de ennek az elkövető nem tett eleget. A helyzet a későbbiekben romlott. Az anya 1981-ben meghalt, és a három nővér 1988 után ismételt panaszkodott a szexuális és fizikai zaklatásra, hangsúlyozva, hogy a nevelőapát azzal a feltétellel helyezték szabadlábra, hogy nem lakik együtt korábbi családjával, W. H. pedig megsértette ezt az előírást. A hatóságok azonban – egy hasonló bírói esetre hivatkozva – elutasították keresetüket.

*A határozat.*⁶ A bíróság álláspontja szerint nem volt kétséges, hogy az a bánásmód, ahogy a nevelőapa bánt a gyermekekkel, megvalósítja az embertelen és megalázó bánásmód tényállását. W. H.-t több esetben elítélték súlyos testi sérülések okozásáért, és a kormány nem vonta kétségbe, hogy zaklatta a gyermekeket. A kérdés úgy merült fel, vajon 1977 után a hatóságok tisztában voltak-e a zaklatás és a gyermekeket ért atrocitások tényével. Ugyanis 1977 és 1988 között nem volt arra utaló konkrét jel, hogy a gyermekek ilyen jellegű panaszt fogalmaztak meg, ellenben a próbára bocsátás – ha nem is formálisan megfogalmazott – feltétele volt, hogy a nevelőapa szabadlábra kerülését követően ne éljen együtt a családdal.

A bíróság abból indult ki, hogy ha a szociális munkások nem is tudták, hogyan bánik W. H. a gyerekekkel, azt feltétlenül tudniuk kellett, hogy az együttélés és a közeli kontaktusok gyakorisága a szexuális és fizikai zaklatás lehetőségét „kínálja fel” a nevelőapa számára. A szociális munkások azonban elmulasztották megtenni azokat a szükséges lépéseket, amelyek alapján képesek lettek volna feltérképezni

a probléma mélységét és lépéseket tenni a jogellenes cselekmények megakadályozása érdekében. A bíróság azzal érvelt, hogy a vizsgálatok hiánya, a kommunikációs és együttműködési nehézségek ez egyes hatóságok, illetve a hatóságok és a kérelmezők között jelentős befolyással voltak az események alakulására, és hogy a hatékony és felelősségteljes hatósági magatartás legalábbis csökkentette volna a jogsértések bekövetkeztének kockázatát.

A kérelmezők az egyezmény 13. cikkében foglaltak megsértését is állították. A hatékony jogorvoslat hiányával kapcsolatban a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a büntetőjogi sérelmek kompenzációjával foglalkozó bizottság nem vizsgálta a szociális munkások felelősségét és gondatlanságból megvalósuló jogellenes magatartását. Nem hozott ítéletet a fiútestvér vonatkozásában és nem ítelt meg anyagi kártérítést a három nővérnek. A bíróság arra is utalt, hogy a helyi ombudsmanhoz intézett panasz nem vezethetett kötelező érvényű határozat meghozatalához. Végül a bíróság azt is figyelembe vette, hogy az az ítélet, amelyre a bíróságok mint precedensre hivatkoztak, nem volt megfelelő hivatkozási alap. Mindezek alapján a bíróság mind a 3., mind a 13. cikkben foglaltak megsértését megállapította.

Kommentár. A határozat ráirányítja a figyelmet a hatóságok felelősségére. Az állami szerveknek nem passzívan, az események után kell kullogniuk, hanem meg kell tenni minden lehetséges lépést annak érdekében, hogy jogsértő cselekmények ne következhesse be. Ez a megközelítés az emberi jogok hatékonyabb érvényesítését hivatott szolgálni.

B) Mc Glinchey és társai kontra Egyesült Királyság⁷

Az ügy körülményei. A kérelmezők Andrew G. Mc Glinchey, Natalie Jane Best és Hillary Davenport voltak. Mc Glinchey felesége kábítószer-fogyasztó, asztmatikus betegségekben szenvedő asszony, akit 1998 decemberében lopásért négy hónap börtönbüntetésre ítélték. Amíg a börtönben volt, december 7-e és 14-e között, elvonási tünetei jelentkeztek és sokat veszített testsúlyából. Börtönbe kerülése után egy orvos megvizsgálta, különböző panaszaira kezelési csomagot állított össze, ideértve az elvonási tünetek gyógyítását is. Az orvosi jegyzetek azt bizonyítják, hogy egy alkalommal elmulasztották beadni neki az előírt orvosságot, és nevelési célzattal nem engedték ki cellájából. Az orvos december 10-én újból megvizsgálta, injekciót adott neki a visszatérő elvonási tünetek megszüntetésére, és kérte, ellenőrizték súlyvesztését. Másnap ismét megvizsgálták, állapota stabilnak bizonyult. A következő két napban azonban orvos nem látta a beteget, aki december 14-én kórházba

került, ahol január 3-án meghalt. A szakértői jelentés szerint a halál oka nem a nem megfelelő orvosi ellátás volt, hanem az elhunyt amúgy sem kielégítő egészségi állapota. A kérelmezők az egyezmény 3. cikkének megsértését állították.

*A határozat.*⁸ A bíróság ismételten hivatkozott döntésében arra, hogy a nem megfelelő bánásmód megvalósíthatja az egyezmény 3. cikkében foglaltak megsértését. Az államnak kötelessége biztosítani a letartóztatásban lévőnek a megfelelő életkörülményeket, ideértve a szükséges orvosi ellátást és segítségnyújtást. A kérelmező azon állítása, hogy a börtönhatóságok elmulasztották az elvonási tünetek megfelelő kezelését, nem volt megalapozott. Ellenben helytállónak ítélte a testület azt az állítást, hogy a börtönhatóságok nem tettek meg mindent az elvonási tünetek enyhítéséért. A bíróság szerint a börtönhatóságok elmulasztották maradéktalanul teljesíteni kötelezettségeiket a tekintetben, hogy megfelelő orvosi segítséget nyújtsanak a beteg számára, ezért arra a következtetésre jutott, hogy ennek elmaradása a 3. cikk megsértését vonja maga után.

A kérelmezők a 13. cikk megsértésére is hivatkoztak. A hatékony jogorvoslat lehetőségének hiányával kapcsolatban a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmezők számára nem állt rendelkezésre olyan jogorvoslati lehetőség, melynek alapján megfelelőképpen ki lehetett volna vizsgálni a börtönbeli kezelés minőségét, és a károk megtérítésére sem kerülhetett sor. Erre figyelemmel a bíróság a 13. cikkben foglaltak megsértését is megállapította.

AZ EGYEZMÉNY 6. CIKKE 1.: A TISZTESSÉGES TÁRGYALÁSHOZ VALÓ JOG

A) Erdős kontra Magyarország⁹

Az ügy körülményei. 1984 októberében a kérelmező Erdős Zoltán édesapja keresetet indított egy kárpitosszövetkezet ellen, elmaradt jutalékát követelve, mivel a kasszövetkezet az ő találmányán alapuló összehajtható ágyakat készített és adott el. 1986 szeptemberében az eljáró Budai Központi Kerületi Bíróság (BKKB) tájékoztatta a felperest, hogy a kárpitosműhely nem rendelkezik perbeli képességgel, ezért a tagokat személyesen kell perbe vonni alperesként. 1987. április 28-án a BKKB hatásköri okok miatt megszüntette az eljárást, és az ügyet a Fővárosi Bíróságra tette át. 1988 februárjában a Fővárosi Bíróság állapította meg, hogy nem rendelkezik az ügyben hatáskörrel, és kérte a Legfelsőbb Bíróságot, jelölje ki a hatáskörrel rendelkező bíróságot. 1988 májusában a BKKB-t jelölték ki,

melynek 1990 júliusában hozott ítéletét 1991 májusában fellebbezés folytán a Fővárosi Bíróság tárgyalta újra. A tanács 1991. május 22-én megsemmisítette az elsőfokú bíróság ítéletét, és hatáskörrel rendelkező saját tanácsát az ügy újratárgyalására utasította. Ezt követően a Fővárosi Bíróság tárgyalásokat tartott, majd a kérelmező keresetét kiterjesztette, később műszaki szakértői véleményt szereztek be. 1997 júniusában a bíróság az egyik alperes halála miatt az eljárás félbeszakadását állapította meg. A következő év februárjában a Fővárosi Bíróság részítéletet hozott, amellyel szemben márciusban a Legfelsőbb Bírósághoz fellebezett a felperes. Miután 1998 decemberében a felperes meghalt, Erdős Zoltán és néhai édesapjának özvegye lépett jogutódként a perbe. A Legfelsőbb Bíróság 2000 februárjában hozott másodfokú ítéletet, amellyel az elsőfokú ítéletet részben módosította.

*A határozat.*¹⁰ Az Emberi Jogok Európai Bírósága az eljárás ésszerű időn belüli befejezését vizsgálta. Megállapította, hogy az ügyben figyelembe veendő időszak 1984 októberében kezdődött, amikor a kérelmező édesapja pert indított, és 2000 februárjában végződött, amikor a Legfelsőbb Bíróság meghozta ítéletét. Így a három bírósági szintet magában foglaló eljárás 15 évig és 4 hónapig tartott. A bíróság megjegyezte, hogy az eljárás elhúzódásának vizsgálatakor csak az 1992. november 5-ét követő időszakot kell figyelembe venni, akkor lépett hatályba Magyarországon az Emberi jogok európai egyezménye. Az ésszerű idő megítéléséhez azonban tekintettel kell lenni az eljárás akkori állapotára is.¹¹

A fenti időpontot követően az eljárás még 7 évig és 4 hónapig tartott, két bírósági szintet foglalva magában. A bíróság arra is emlékeztetett, hogy az eljárás hosszának ésszerű voltát az eset egyedi körülményeinek fényében a bíróság esetjogában lefektetett kritériumokra, különösen az eset bonyolultsága, a kérelmező és a hatóságok magatartására, továbbá arra figyelemmel kell megítélni, hogy a kérelmező számára mi volt a per tétje.

A bíróság úgy találta, hogy az ügy nem volt különösebben bonyolult. Határozatában arra is rámutatott, hogy csak az államnak betudható késedelmek alapozzák meg az ésszerű idő követelménye megsértésének megállapítását. A felperes három alkalommal terjesztette ki és módosította keresetét, ami egyértelműen késedelmet okozott. A keresetkiegészítések három hónapot vettek igénybe, s további tíz hónap telt el, amíg az édesapa halálát követően a kérelmező folytatta az eljárást. A bíróság utalt arra is, hogy az ügyben két megmagyarázatlan késedelem szerepel: az 1993 áprilisától 1995 márciusáig, továbbá az 1996 novemberétől 1997 júniusáig terjedő, összességében mintegy 28 hónapot kitevő időszak, melynek során a

Fővárosi Bíróság tevékenysége főként szakértői vélemények beszerzésére korlátozódott. Az ügy körülményeire, és különösen annak teljes időtartamára tekintettel a bíróság úgy döntött, hogy az eljárás túlságosan hosszú volt, ezért arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmező édesapjának ügyét a bíróságok nem tárgyalták ésszerű időn belül, következésképpen megsértették az egyezmény 6. cikkének (1) bekezdését.

Kommentár. Az eljárások elhúzódásának kérdését több szempontot mérlegelve bírálják el. Ennek a feladatnak az összetettségét jelzi, hogy az ítélettel kapcsolatban két bíró is különvéleményt terjesztett elő. Loucaides bíró a dokumentumok alapján egyetlen rövid időszakot talált, amely miatt felrőható a késedelem a magyar államnak. Mularoni bíró pedig egyáltalán nem értett egyet a többséggel abban, hogy az eljárás ésszerűtlenül hosszú volt. Arra utalt, hogy az eljárás ugyan 15 évig és 4 hónapig tartott, de az egyezmény Magyarország vonatkozásában csak 7 év és három hónap tekintetében alkalmazandó. Emellett azt hangsúlyozta, hogy csak az államnak felrőható késedelmek alapozzák meg az ésszerű idő követelménye megsértésének megállapítását, és ebből a szempontból arra a következtetésre jutott, hogy a késedelmek nem lépték túl az ésszerű időt, az eljárás elhúzódását elsősorban a felperes magatartása okozta.

AZ EGYEZMÉNY 6. CIKKE 2.: AZ ÁRTATLANSÁG VÉLELME

*Butkevicius kontra Litvánia*¹²

Az ügy körülményei. A kérelmező egykori litván védelmi miniszter, 1996 és 2000 között országgyűlési képviselő. 1997. augusztus 12-én a kérelmezőt a titkosrendőrség és az ügyészségi nyomozók akkor érték tetten, amikor egy szálloda halljában egy 15 ezer amerikai dollárt tartalmazó borítékot vett át egy csődbe jutott olajcég igazgatójától, aki korábban arról tájékoztatta a nyomozó hatóságokat, hogy a kérelmező 300 000 amerikai dollárt kért tőle azért, hogy közbenjárjon a vállalat nagy összegű tartozásai miatt indított büntetőeljárás megszüntetése érdekében. Ekkor a főügyész a Seimas (a litván parlament) engedélyét kérte a büntetőeljárás megindítására, amelyet az 1997. augusztus 19-én megadott, majd megindult a büntetőeljárás. A kérelmezőt letartóztatták, majd a letartóztatás időtartamát 1997. október 30-án meghosszabbították. Butkevicius számos fellebbezést nyújtott be a bíróságoknak, az ombudsmannak, a börtönhatóságnak és az országgyűlésnek. Az ombudsman megítélése szerint a kérelmezőt törvénytelenesen tartották fogva, ugyanakkor a bíróság fenntartotta a fogva tartást. Végül csalás elkövetésében talál

ták bűnösnek Butkeviciust, fellebbezését elutasították. A kérelmező elleni büntetőeljárást megelőzően, illetve azzal egy időben a főügyész a sajtóban arra utalt, hogy meggyőző bizonyítékuk van bűnösségét illetően, és később is azt nyilatkozta, nincs kétsége afelől, hogy Butkevicius büntetést érdemel.

A kérelmező azt állította, hogy törvényellenes volt letartóztatása, és nem volt lehetősége olyan bírósági eljárásra, amelyben fogva tartásának jogszerűségét felülvizsgálták volna, valamint hogy a főügyész és a Seimas elnöke kijelentései sértik az egyezmény 6. cikkének (2) bekezdésében foglalt ártatlanság védelmét.

A *határozat*.¹³ A bíróság az egyezmény 5. cikkének (1) és (4) bekezdését, valamint 6. cikkének (2) bekezdését vizsgálta. Döntésében a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog vizsgálata kapcsán kiemelte, hogy a személyi szabadságtól való megfosztás csak törvény alapján és törvényben meghatározott eljárás útján történhet, és annak meg kell felelnie az egyezményben foglalt kritériumoknak, azaz senkit sem lehet személyi szabadságától önkényesen megfosztani. A bíróság úgy találta, hogy bírósági ítélet hiányában nem lehetett volna a kérelmezőt fogva tartani, ezért megsértették az egyezmény 5. cikkének (1) bekezdését.

Az 5. cikk (4) bekezdése vonatkozásában (a letartóztatás kérvényezésének bírói felülvizsgálata) a bíróság emlékeztetett arra, hogy a fogva tartás törvényességének elengedhetetlen feltétele, hogy a személyi szabadságuktól megfosztottak bíróság előtt felülvizsgálathassák fogva tartásuk jogszerűségét. Erre a kérelmezőnek nem volt lehetősége, ami az egyezmény 5. cikkének (4) bekezdését sértette meg.

Az egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése vonatkozásában a bíróság arra hívta fel a figyelmet, hogy az ártatlanság védelmének elvét sérti a köztisztviselőnek vagy valamely közjogi méltóságnak olyan véleménye, amely a vádlott bűnösségére utal és amely véleményt a bűnösség bebizonyítása előtt fejtenek ki. Arra a következtetésre jutott, hogy az ártatlanság védelmét bármilyen hivatalos megállapítás hiányában is sérti, ha a magyarázat azt sugallja, hogy egy hivatalos személy bűnösnek tekinti a vádlottat. Az ártatlanság védelmét tehát nemcsak a bíróságok, hanem más hatóságok is megsérthetik, ezért a nyilatkozó tisztviselőnek meg kell válogatniuk azon kifejezéseiket, amelyeket a bűnösség bizonyítását megelőzően használnak. Különös figyelemmel volt a bíróság arra, hogy a főügyész kifogásolt kijelentései ugyanazon a napon hangzottak el, amikor a Seimastól engedélyt kértek a büntetőeljárás megindítására. Így ezeket a kijelentéseket úgy is lehetett értelmezni, hogy a főügyész szerint elegendő bizonyíték áll rendelkezésre a kérelmező bűnösségének bizonyítására.

Kommentár. Az ítéletnek különösen az a része figyelemre méltó, amely a vádlott bűnösségére vonatkozó

hivatalos nyilatkozatokkal kapcsolatos. Az ártatlanság védelmének sérelmét tehát nemcsak a bíróságok, hanem más hatóságok is megsérthetik. A döntés felhívta a figyelmet arra, hogy különös gondossággal kell a nyilatkozóknak eljárniuk akkor, amikor egy még jogerősen el nem ítélt személy bűnösségével kapcsolatban fogalmaznak meg állításokat. Különös jelentősége van ennek az ügynek abban a szakaszában, amikor a nyilatkozat más szerv objektív döntését befolyásolhatja.

AZ EGYEZMÉNY 8. CIKKE: JOG A MAGÁNÉLET TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ

*Al-Nashif és mások kontra Bulgária*¹⁴

Az ügy körülményei. A kérelmező Daruish-Al Nashif palesztin származású hontalan, aki jelenleg Szíriában él, valamint két gyermeke, akik Bulgáriában születtek és most Jordániában élnek édesanyjukkal, a kérelmező első feleségével. Al Nashif 1992-ben érkezett Bulgáriába H. S.-sel, akit Kuvaitban vett feleségül. 1992 februárjában kapott állandó tartózkodási engedélyt, és még ugyanebben a hónapban „feleségül vette” M. bolgár állampolgárt mohamedán szertartás szerint, amihez Bulgáriában nem kapcsolódik joghatás. 1999-ben tartózkodási engedélyét visszavonták, mondván, veszélyezteti a nemzetbiztonságot, törvényellenes valósi tevékenységekben vesz részt. Al-Nashifot kiutasítása előtt letartóztatták és megakadályozták számára a másokkal való érintkezést. 1999 júliusában kitoloncolták Bulgáriából. A vonatkozó szabályok alapján a bolgár idegenrendészeti intézkedések ellen nincs helye fellebbezésnek. A kérelmezők állítása szerint Al-Nashiftól megtagadták a jogot, hogy letartóztatásánál fellebbezést nyújtson be, és megtiltották neki a külvilággal való érintkezést is. Állításuk szerint a kiutasítás és a kitoloncolás sérti mindhárom kérelmező családi életének tiszteletben tartásához fűződő jogát. Mindezeket túl nem biztosították számukra jogorvoslatot, valamint az intézkedések sértették a szabad valósággyakorláshoz fűződő jogot, és e tekintetben sem állt rendelkezésre hatékony jogorvoslati lehetőség.

A *határozat*.¹⁵ A bíróság az egyezmény 5. cikkének (4) bekezdését (a szabadsághoz és biztonsághoz való jog), valamint 8. (az őrizetbe vétel bírósági felülvizsgálata, a családi élet tiszteletben tartásához való jog) és 13. cikkét (a hatékony jogorvoslathoz való jog) is vizsgálta. Az egyezmény 5. cikkének (4) bekezdése vizsgálata kapcsán megállapította, hogy egyetlen bíróságnak sem volt joghatósága a fogva tartás törvényességét vizsgálni, és a letartóztatási parancsot sem indokolták. Mivel a kérelmezőtől megtagadták a külvilággal való

bármilyen érintkezést, az ügyvédjével sem konzultálhatott. Olyan alapvető biztosítékok hiányoztak tehát az eljárásból, amelyek egyértelműen az egyezmény 5. cikke (4) bekezdésének megsértését eredményezték.

A 8. cikk vizsgálata során a bíróság megállapította, hogy vitathatatlan, miszerint a házaspár röviddel házasságkötése után költözött Bulgáriába, ott azonban a törvényeknek megfelelően alapítottak új otthonot, gyermekeik már Bulgáriában születtek, bolgár állampolgárságot kaptak, és ott kezdtek iskolába járni. Erre figyelemmel a kitoloncolással a kérelmező családi életébe avatkoztak be. Arra is utalt a határozat, hogy olyan jogrendben döntöttek a kitoloncolásról, amely nem biztosította az önkényességgel szembeni megfelelő védelmet. A családi életbe történő beavatkozás tehát nem olyan jogszabályokon alapult, amelyek összhangban állnának az egyezmény 8. cikkében foglalt követelményekkel.

Az egyezmény 13. cikkének vizsgálata során a bíróság utalt arra, hogy az elbíráló szervnek hatáskörrel kell rendelkeznie a tekintetben, hogy elutasíthassa a végrehajtó szerveknek a nemzetbiztonság veszélyeztetéséről tett állításait, ha azokat önkényesnek vagy indokolatlannak tartja. A kontradiktórius eljárás valamilyen formájának rendelkezésre kell állnia, ennek hiányában a hatékony jogorvoslatot biztosító 13. cikk megsértéséről lehet beszélni.

Kommentár. A bíróság a családi élet tiszteletben tartásához való jog védelme kapcsán több szempontot mérlegel, amikor az államok felelősségéről rendelkezik. Kiemelt szempont a gyermekek védelme, amelynek érvényesítése során különös figyelemmel van a döntéshozó arra, hogy a kiskorúak családi kötelékei ne sérüljenek. Ilyen esetekben a hatóságoknak fokozott gondossággal, a szempontok teljes körű mérlegelésével kell eljárniuk.

ELSŐ KIEGÉSZÍTŐ JEGYZŐKÖNYV 1. CIKKE: A TULAJDONHOZ VALÓ JOG

*Lallement kontra Franciaország*¹⁶

Az ügy körülményei. A kérelmező tejtermeléssel foglalkozó családi vállalkozást vezetett. 1993. március 23-án az Ardenne megyei bíróság kisajátítási ügyeket tárgyaló tanácsa elrendelte a kérelmező földje közel 30%-ának kisajátítását. Az érintett földterület kb. 60%-án tejtermelés folyt. A kártalanítás összegét a megyei bíróság 1995. július 11-én határozta meg, ellene a kérelmező jogorvoslattal élt. 1997. március 7-én azonban a reimsi fellebbviteli bíróság helybenhagyta az elsőfokú ítéletet, és 1998. június 30-án a beadványt tevő semmisségi panaszát is elutasították. A kérelmező szerint

megsértették az egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikkét, amely a tulajdon védelméről rendelkezik, mert a kisajátítással munkaeszközétől, így a megélhetésétől fosztották meg, az ezért kapott kártalanítás nem fedezte az őt ért veszteségeket.

*A határozat.*¹⁷ A bíróság megállapította, hogy a kisajátítás gyakorlatilag lehetetlenné tette a gazdálkodást a kérelmező tulajdonában maradt földterületen, ezért a maradék vállalkozás veszteséggé vált. A bíróság úgy vélte, hogy a kérelmezőnek juttatott kártalanítás nem fedezte a veszteségeket és nem állt arányban a kisajátított vagyon értékével. A fentiekre tekintettel a döntéshozók az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének (tulajdonhoz való jog) megsértését állapították meg.

Kommentár. Az ügy érdekessége, hogy egy olyan kérdéskörrel, nevezetesen a kisajátítás ügyével foglalkozik, amely meglehetősen kevés figyelmet kap az EJEB joggyakorlatában. Érdekesség, hogy a bíróság ugyanezen a napon hozott ítéletet a Hatzitakis kontra Görögország-ügyben, amelyben arra a következtetésre jutott, hogy amikor a kérelmezőt kisajátítással megfosztották tulajdonától, az egyezmény kritériumai szerint az ingatlan kisajátítására törvényes cél érdekében, a közérdeknek megfelelően került sor. Ugyanakkor a bíróság rámutatott arra, hogy mivel a panaszos nem késlekedett a kártalanítási eljárás megindításához szükséges okiratok benyújtásával, a nemzeti hatóságok mulasztást követtek el, hogy három éven keresztül nem határoztak az ügyben, és ez a késlekedés megalapozta az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének megsértését.

JEGYZETEK

1. 38361/97. számú kérelem.
2. 2002. június 13-i ítélet.
3. 57947-49/00. számú kérelem.
4. 2002. december 19-i határozat.
5. 33218/96. számú kérelem.
6. 2002. november 26-i ítélet.
7. 50390/99. számú kérelem.
8. 2003. április 29-i ítélet.
9. 38937/97. számú kérelem.
10. 2002. április 9-i ítélet.
11. *Foti and others versus Italy*, Judgment of 10 December 1982, Series A no. 56, p. 18 § 53.
12. 48297/99. számú kérelem.
13. 2002. március 26-i ítélet.
14. 50963/99. számú kérelem.
15. 2002. június 20-i ítélet.
16. 46044/99. számú kérelem.
17. 2002. április 11-i ítélet.

Tallódi Zoltán